

POLICY BRIEF

Sistemska diskriminacija Roma i Egipćana u Crnoj Gori

Podgorica, novembar 2025.

Dokument je izrađen u okviru projektnih aktivnosti projekta „Sistemska diskriminacija Roma i Egipćana u Crnoj Gori“, koji je realizovan uz podršku donatorske mreže i u partnerstvu NVU Građanski aktivizam, NVU Centar za društvenu podršku i NVU Suncokret.

Projekat je dio zajedničkih napora organizacija civilnog društva i donatora usmjerenih na zaštitu prava osoba RE populacije.

Sažetak za donosioce odluka

Romi i Egipćani (RE) u Crnoj Gori suočavaju se sa dugotrajnom i sistemskom diskriminacijom koja se ogleda u trajno lošijim ishodima u obrazovanju, zapošljavanju, stanovanju i pristupu osnovnim pravima. Ovaj policy brief sintetizuje nalaze relevantnih međunarodnih organizacija i domaćih nevladinih aktera i prevodi ih u konkretne preporuke za djelovanje državnih i lokalnih institucija.

Podaci jasno pokazuju da postojeći institucionalni okvir ne proizvodi stvarne promjene. Strategije i akcioni planovi postoje, ali njihova primjena je fragmentisana, projektno orijentisana i bez jasnih mehanizama odgovornosti.

Sistemska diskriminacija: pojam i kontekst

Sistemska diskriminacija podrazumijeva situaciju u kojoj formalno neutralna pravila i procedure proizvode trajno nejednake ishode za određenu grupu. U slučaju Roma i Egipćana, sistemska diskriminacija se manifestuje kroz ponavljanje istih prepreka tokom čitavog životnog ciklusa – od ranog djetinjstva do odraslog doba.

Međunarodna tijela, uključujući Savjet Evrope i Evropsku komisiju, kontinuirano upozoravaju da bez strukturnih intervencija ne može doći do stvarne inkluzije.

Obrazovanje kao ključna tačka isključenosti

Obrazovni sistem predstavlja najraniju i najvidljiviju tačku sistemske diskriminacije. Iako većina djece iz RE zajednica upisuje osnovnu školu, značajan broj njih ne završava obavezno obrazovanje, a prelazak u srednju školu predstavlja kritičnu tačku masovnog ispadanja.

Nizak predškolski obuhvat dodatno produbljuje nejednakosti i utiče na kasnije obrazovne ishode.

Zapošljavanje i ekonomska marginalizacija

Ekonomska isključenost Roma i Egipćana direktna je posljedica obrazovne segregacije i diskriminacije na tržištu rada. Nezaposlenost u ovoj populaciji višestruko je veća od nacionalnog prosjeka.

Opšte politike zapošljavanja ne uzimaju u obzir početnu poziciju RE populacije i zbog toga ne daju rezultate.

Stanovanje, segregacija i infrastruktura

Segregisana naselja sa nedostatkom osnovne infrastrukture predstavljaju jedan od najsnažnijih mehanizama sistemske diskriminacije. Prostorna izolacija utiče na sve aspekte života – obrazovanje, zdravlje, zapošljavanje i socijalnu uključenost.

Politike stanovanja koje ne sprječavaju getoizaciju produžavaju ciklus isključenosti.

Pristup dokumentima i pravima

Bez ličnih dokumenata i riješenog statusa, Romi i Egipćani ostaju izvan sistema osnovnih prava. Iako je u posljednjim godinama zabilježen određeni napredak, preostali slučajevi su najteži i zahtijevaju proaktivan institucionalni pristup.

Administrativne prepreke često funkcionišu kao filter isključenja.

Anti-ciganizam i institucionalna praksa

Diskriminacija Roma i Egipćana duboko je povezana sa anti-ciganizmom i društvenim stereotipima. Ovi obrasci utiču na svakodnevnu praksu institucija i dovode do selektivne primjene propisa.

Borba protiv anti-ciganizma zahtijeva političku volju, dosljednu primjenu zakona i institucionalnu odgovornost.

Trošak nečinjenja

Sistemska diskriminacija ima visoku cijenu za društvo u cjelini. Izgubljeni radni potencijal, povećani socijalni izdaci i narušena društvena kohezija predstavljaju dugoročne troškove.

Ulaganje u inkluziju Roma i Egipćana treba posmatrati kao stratešku investiciju u razvoj i evropsku budućnost Crne Gore.

Preporuke za unapređenje javnih politika

Na osnovu preporuka Savjeta Evrope, Evropske komisije, UN agencija i domaćih organizacija, neophodno je:

- osigurati stabilno budžetsko finansiranje mjera inkluzije;
- uvesti jasne indikatore učinka i mehanizme odgovornosti;
- fokusirati se na kritične prelaze u obrazovanju;
- razviti ciljane mjere zapošljavanja;
- spriječiti segregaciju u politikama stanovanja;
- obezbijediti proaktivan pristup dokumentaciji i pravima.

Ove preporuke predstavljaju minimum za prekid ciklusa sistemske diskriminacije.

Sažetak za donosioce odluka

Romi i Egipćani (RE) u Crnoj Gori suočavaju se sa dugotrajnom i sistemskom diskriminacijom koja se ogleda u trajno lošijim ishodima u obrazovanju, zapošljavanju, stanovanju i pristupu osnovnim pravima. Ovaj policy brief sintetizuje nalaze relevantnih međunarodnih organizacija i domaćih nevladinih aktera i prevodi ih u konkretne preporuke za djelovanje državnih i lokalnih institucija.

Podaci jasno pokazuju da postojeći institucionalni okvir ne proizvodi stvarne promjene. Strategije i akcioni planovi postoje, ali njihova primjena je fragmentisana, projektno orijentisana i bez jasnih mehanizama odgovornosti.

Sistemska diskriminacija: pojam i kontekst

Sistemska diskriminacija podrazumijeva situaciju u kojoj formalno neutralna pravila i procedure proizvode trajno nejednake ishode za određenu grupu. U slučaju Roma i Egipćana, sistemska diskriminacija se manifestuje kroz ponavljanje istih prepreka tokom čitavog životnog ciklusa – od ranog djetinjstva do odraslog doba.

Međunarodna tijela, uključujući Savjet Evrope i Evropsku komisiju, kontinuirano upozoravaju da bez strukturnih intervencija ne može doći do stvarne inkluzije.

Obrazovanje kao ključna tačka isključenosti

Obrazovni sistem predstavlja najraniju i najvidljiviju tačku sistemske diskriminacije. Iako većina djece iz RE zajednica upisuje osnovnu školu, značajan broj njih ne završava obavezno obrazovanje, a prelazak u srednju školu predstavlja kritičnu tačku masovnog ispadanja.

Nizak predškolski obuhvat dodatno produbljuje nejednakosti i utiče na kasnije obrazovne ishode.

Zapošljavanje i ekonomska marginalizacija

Ekonomska isključenost Roma i Egipćana direktna je posljedica obrazovne segregacije i diskriminacije na tržištu rada. Nezaposlenost u ovoj populaciji višestruko je veća od nacionalnog prosjeka.

Opšte politike zapošljavanja ne uzimaju u obzir početnu poziciju RE populacije i zbog toga ne daju rezultate.

Stanovanje, segregacija i infrastruktura

Segregisana naselja sa nedostatkom osnovne infrastrukture predstavljaju jedan od najsnažnijih mehanizama sistemske diskriminacije. Prostorna izolacija utiče na sve aspekte života – obrazovanje, zdravlje, zapošljavanje i socijalnu uključenost.

Politike stanovanja koje ne sprječavaju getoizaciju produžavaju ciklus isključenosti.

Pristup dokumentima i pravima

Bez ličnih dokumenata i riješenog statusa, Romi i Egipćani ostaju izvan sistema osnovnih prava. Iako je u posljednjim godinama zabilježen određeni napredak, preostali slučajevi su najteži i zahtijevaju proaktivan institucionalni pristup.

Administrativne prepreke često funkcionišu kao filter isključenja.

Anti-ciganizam i institucionalna praksa

Diskriminacija Roma i Egipćana duboko je povezana sa anti-ciganizmom i društvenim stereotipima. Ovi obrasci utiču na svakodnevnu praksu institucija i dovode do selektivne primjene propisa.

Borba protiv anti-ciganizma zahtijeva političku volju, dosljednu primjenu zakona i institucionalnu odgovornost.

Trošak nečinjenja

Sistemska diskriminacija ima visoku cijenu za društvo u cjelini. Izgubljeni radni potencijal, povećani socijalni izdaci i narušena društvena kohezija predstavljaju

dugoročne troškove.

Ulaganje u inkluziju Roma i Egipćana treba posmatrati kao stratešku investiciju u razvoj i evropsku budućnost Crne Gore.

Preporuke za unapređenje javnih politika

Na osnovu preporuka Savjeta Evrope, Evropske komisije, UN agencija i domaćih organizacija, neophodno je:

- osigurati stabilno budžetsko finansiranje mjera inkluzije;
- uvesti jasne indikatore učinka i mehanizme odgovornosti;
- fokusirati se na kritične prelaze u obrazovanju;
- razviti ciljane mjere zapošljavanja;
- spriječiti segregaciju u politikama stanovanja;
- obezbijediti proaktivan pristup dokumentaciji i pravima.

Ove preporuke predstavljaju minimum za prekid ciklusa sistemske diskriminacije.